

ban a földézhethetlen arányokra, a belső és külső súlyok meg nem ismételtető elosztására, konkrétan az életteli háttérre, a füstgomolyból kihulló szóra, a világló ajtóban álló pincér távoli ordenáré jelzésére a facér Kászoni felé.”)

Az elbeszélés tényleges jelen idejéhez az az idősík áll a legközelebb, amelyben K. a megjelenítésre, illetve az értelmezésre vonatkozó reflexiókat rögzíti. A paraméterektől megfosztott szövegek folytonos interferenciája következtében ebből az idősíkba áramlanak át a korábbi származású ítéletek, melyeket ilyen módon nem mindig lehet elkülöníteni az ifjúságára visszatekintő elbeszélő nézeteitől. Mert bár a kort illetően olykor vitába keveredik Csáth lesújtó véleményével, az ő értékrendje is alig őríz meg valamit a tapasztalatok sugallta relativizmus ellenében. Igaz, hogy itt már a lét elemi biztosítékairól van szó, azokról az értékekről, amelyeknek a sorsa a konkrét tárgyi környezettel szoros összefüggésben kerül az írói mondandó középpontjába. Mert végeredményben az emberi természet autonómiáját szavatoló szabadság eszménye formálja ki azt az értékstruktúrát, amely egyértelműen minősíti a belső emberi struktúrákba is beavatkozni kész erőket. Ekképpen nem pusztán az igazság kimondhatóságának külső feltételeit érintik K. reflexiói, hanem — döntően a modális tónus erejével — az emberi magatartások kényszerű átformálódásának ma legfeljebb részben belátható következményeit is. Az epizódok, gesztusok, szavak valójában ebből a távlatból nyerik el azokat a „váratlan” jelentéseiket, amelyek a műben intencionált szabályrendszer elsajátítása nélkül csupán a nyelvi-stilisztikai artisztikum élményét kelthetik. Azaz: tényleges értelmük marad homályban. Ez következik be akkor is, ha a *Függőt az „elveszett éden”* paradigmája, vagy a hagyományozott tükrözéselvű epikai kód szerint olvassuk. (*Magvető.*)

KULCSÁR SZABÓ ERNŐ

Magyar tavasz, Európai tavasz

URBÁN ALADÁR: NAGY ÉV SODRÁBAN. TANULMÁNYOK 1848-RÓL

A XIX. század reformkornak nevezett első évtizedei, a legendás 1848, a Népek Tavasza eseményei iránt meg-megújul az érdeklődés. Magyarok, osztrákok, horvátok, szerbek, szlovákok és románok — hogy csak a szűkebb értelemben vett szomszédainkat említsem — más-más úton, más-más szempontok szerint közelednek 1848-hoz. A történelem által felvetett bonyolult kérdésekre — ez *Urbán Aladár* tanulmánykötetéből is kitűnik — nem sikerült mindig s időben a legmegfelelőbb, az országnak leghasznosabb válaszokat adni. Voltak, akik a császár ellen a király nevében szerették volna stabilizálni az eseményeket, mások a forradalom ellen a császár támogatására, a bécsi udvar erejére számítottak. A nemzeti (és polgári) jogok biztosítását a magyar polgári forradalom ellen fellépő bécsi udvartól várták, a szabadságharc külső és belső nehézségeit a maguk hasznára szerették volna fordítani. Nem kétséges, hogy 1848 eseményei a magyar történelem legismertebb fejezetei közé tartoznak. Lehet-e újat, fontosat, közérdeklődésre is igényt tartót írni? Kell-e, hasznos-e újragondolni az eseményeket? Lehet, kell és szükséges, ha új szempontok kerülnek előtérbe, ha új értékekre sikerül ráirányítani a figyelmet, ha fontos kérdéseket taglaló, közérthető, múltunk megértését segítő munkákkal gyarapodik közművelődésünk bibliográfiája.

Az ismert szerző kötete négy tematikus egységre tagolódik, számos — fajsúlyá-

ban is különböző — tanulmányt, cikket foglal magába. A *magyar forradalom és a korabeli európai mozgalmak* című részben indokolatlan rövidséggel a Népek Tavasznának lehetőségeiről, a magyar forradalom sajátosságairól olvashatunk. Urbán Aladár megfogalmazása szerint az európai forradalmak hatására és segítségével „... létrejött magyar alkotmányos monarchiának sajátos jellegzetessége, hogy az áprilisi törvények a királyi önkénytől független, csak népképviselési országgyűlésnek felelős minisztériumot teremtettek, de nem biztosították az ország függetlenségét a Habsburgoktól”. Az 1848 áprilisában hivatalba lépő Batthyány-kormány „... belpolitikájában független volt Bécsből, de külpolitikai önállóságát törvény nem biztosította”. A fiatal magyar kormány sokat tett azért, hogy „... az osztrák—magyar viszonyt a personáluniós, csak az uralkodó személyéből fakadó kapcsolatok szintjére szorítsa”. Ez azonban nem sikerült, hiszen az uralkodó engedményeinek az erőtlenség szabott határt. A bécsi udvar a rendelkezésére álló — mindenkori katonai és politikai — erőkkel arányosan viszonyult a magyarországi eseményekhez. Az ország belső helyzete 1848-ban igen lehangoló: üres az államkincstár, a magyar területen állomásozó katonai egységekkel Bécs rendelkezett. Horvátország ellenszegülő magatartást tanúsított. A délvidéki szerb mozgolódás, az Erdéllyel való unió elhúzódása, a szász és román ellenállás súlyos teherként jelentett a Batthyány-kormánynak. A nemzetközi helyzet is kedvezőtlen fordulatot vett, az európai forradalmak sorra elbuktak. „A magyar forradalom 1848 szeptemberére... szövetségesek nélkül maradt.” Az 1848. március 15-én elkezdett küzdelmet a „... magyar népek a maga nemzeti és forradalmi céljaiért egyedül kellett megvívnia. (...) A Habsburg-birodalom népei... — a lengyelek kivételével — nemcsak nem tápláltak baráti érzelmeiket a magyarság forradalma iránt, de, saját nemzeti céljait követve, szembe is kerültek azzal. (...) Az Európa demokratái által elképzelt közös célok... háttérbe szorultak a burzsoá nemzeti érdekek mögött. A közös cselekvésnek ugyanis sem közös osztályalapja, sem azonos ideológiája, sem megfelelő szervezete nem volt”, olvashatjuk Urbán Aladár sommázatát.

A *költő és kora* címet viselő részben közöltek (A korszerű Petőfi-kép és a költő helye az 1848—49-es eseményekben; Az 1848-as választások és Petőfi; Petőfi Sándor honvéd százados) a tanulmánykötet legfontosabb és leghasznosabb írásai közé tartoznak. A *külső* ellenség és a *belső* ellenforradalmi erők, a *széthúzás* és a *nemzeti összefogás összefüggéseiről*, a forradalom belső korlátairól, Petőfi *tényleges* és *lehetőséges* szerepéről, a költő politikai elképzeléseiről hasznos, sokak számára új ismereteket kapunk. *Batthyány Lajos* grófról, az első magyar miniszterelnökről a közvélemény ma is — indokolatlanul és méltánytalanul — keveset tud. Urbán Aladár igen nagy teret és terjedelmet szentelt az első magyar *premier* bemutatására, értékelésére. Mondhatnánk azt is, hogy régi adósságot törlesztett. A kötet végén (*A miniszterelnök és a nádor* címet viselő tematikus egységben) gróf Batthyány Lajos alakjáról, helyéről, a forradalmi eseményekben játszott szerepéről, politikai elképzeléseiről, a személyével kapcsolatos véleményekről olvashatunk. A szerző kitért a szabadságharc első időszakának eseményeire, a forradalmi és az uralkodóhoz hű erők, a tettek és szándékok, a tervek és lehetőségek kérdéseire.

Az *első* magyar felelős miniszterelnök személyes és hivatali tragédiájának okait összefoglalva Urbán Aladár igen jelentős megállapítást tett: „... amit elmulasztott, azért Pesten *hazaárulással*, amit tett, azért Bécsben *főlségárulással* vádolták.” [Eredeti kiemelés — L. I.] Batthyány felismerte, hogy a bécsi udvar politikája miatt Magyarországnak az uralkodóhoz fűződő kapcsolatait (is) felülvizsgálva *új politikára, új magatartásra* lesz szükség. A miniszterelnök eszményképe az események alakulása ellenére — vagy talán éppen ezért — az alkotmányos monarchia volt. Arra számított, hogy a liberális reformeszméket és a parlamentáris kormányzást Magyarországon is meg lehet valósítani. A nemzetközi helyzet kedvezőtlen alakulása, a Habsburg-birodalomban végbement változások, az alkotmányos előzmények és kormányzási tapasztalatok hiánya azonban lehetetlenné tették Batthyány gróf elképzeléseinek megvalósítását. Két tábor között, az *elvek* és *lehetőségek* szorításá-

ban alulmaradt. „Egyéni tragédiája a forradalom iránt bizalmatlan, azzal azonosulni nem tudó liberális államférfi tragédiája, aki békés időkben maradandó intézményekkel és alkotásokkal ajándékozhatta volna meg nemzetét. Más körülmények között Batthyány Lajos a liberális és alkotmányos magyar közélet építőjeként, és nem nemzeti vértanúink egyikéként tartanánk számon. Róla emlékezve ne feledjük, hogy II. Rákóczi Ferenc óta — akitől szintén elvették birtokait — ekkora anyagi áldozatot senki nem hozott a nemzeti ügyért s egy eszméért, amelyért Batthyány életét áldozta.”

Az uralkodóhoz fűződő kapcsolatokat nem elszakítva, alkotmányos keretekhez ragaszkodva a forradalmat szerette volna feltartóztatni. Ennek ellenére az ellenforradalmi terror, az uralkodó áldozatául esett. Az a politika, mely a király nevében a császár ellenében óvta Magyarországot, mely a forradalmi erők mellőzésével — olykor ellenére — lépett fel az ellenforradalmi erőkkel szemben, 1848-ban nem lehetett sikeres, magában hordozta a vereség szükségszerűségét.

A *Premier*, a legnagyobb személyes áldozatra is képes első magyar miniszterelnök hivatali működésének időszakában a *megvalósíthatatlan lehetőség politikusa* volt. Hasznára volt nemzetének, de elképzeléseit az ismert okok miatt nem valósíthatta meg. Neve, tevékenysége, áldozatkészsége így is a magyar forradalom és szabadságharc aranykönyvébe került. Ahogy Urbán Aladár is utalt rá: „Tévedései ellenére... a legnagyobb államférfiaink között kell hogy számon tartsa az emlékezet.”

Urbán Aladár érdekes és fontos írásait olvasva újra megfogalmazódott bennem, hogy az *okok és miértek* elhallgatása vagy félremagyarázása, az *értékeket hordozó teljesítmények* mellőzése, a nemzetbe vetett egészséges *hit és bizalom* kiirtása, majd hiánya az 1848 utáni történelmi közgondolkodásunkban mennyi — és milyen sokrétű — kárt okozott. Nem szorul bizonyításra: ha tisztán és messze akarunk látni, elfogulatlanul és körültekintően kívánunk mérlegelni, ha a helyzetek és lehetőségek mindig megújuló szövevényében el akarunk igazodni, akkor *helyre és vissza kell állítani a tények és az értékek becsületét.* (Magvető.)

LAGZI ISTVÁN

Görgey István: 1848 júniusától novemberéig — Okmánytár

(1848. SZEPTEMBER 23.—1848. OKTÓBER 16.)

1848 tavaszán a Pesti Radicálkör összejövetelein többször megfordult egy alacsony termetű, fekete hajú ügyvéd. Az 1825-ben született Görgey István neve nemigen volt ismert a politikai közvélemény előtt, a Márczius Tizenötödike rendszeres olvasói azonban felfigyelhettek néhány közérdekű cikkére, így például az új honvédtiszti egyenruha egyszerűsége mellett érvelő, a felesleges díszítéseket praktikus megfontolások alapján helytelenítő írására. Augusztusban Szenttamás mellett egy pesti önkéntes zászlóalj nemzetőreként harcol a szerb felkelőkkel; szeptember elején a kormány honvéd hadnaggyá lépteti elő. Ezt követően szinte állandóan bátyja, Artúr mellett tevékenykedik; kezdetben az önkéntes mozgó nemzetőrség Tiszán inneni kerületi parancsnokának segéd tisztjeként, később önálló századparancsnokként.